

TARTINI NA TRGU

250. GODIŠNJICA SMRTI VENECIJANSKOG SKLADATELJA I VIOLINISTA G. TARTINIJA

Godina 2020. u Sloveniji je proglašena »Tartinijevom godinom.« Tartinijeva glazba stoji na razmeđi Slovenije i Italije. Sav glazbeno kulturni svijet slavi 250. obljetnicu smrti violinista i violinskog pedagoga, skladatelja i glazbenog teoretičara. Rodio se u Sloveniji, u Piranu, 8. travnja 1692., a umro je 26. veljače 1770. u Padovi. Bio je Talijan, rođen na slovenskom ozemlju. Iznimno je popularan kao pretklasicistički skladatelj i izvorni glazbeni teoretičar. Na oblikovanje njegovog stila najviše je utjecao talijanski barokni majstor Arcangelo Corelli. Tartinija zbog česte upotrebe ukrasa i svih vrsta trilera ubrajaju i među rokoko skladatelje. Većinom je živio i djelovao u Padovi i Pragu. Svakako je bio svojevrsan glazbeni poliglot.

Tartinijev otac Gian Antonio bio je iz Firence i u Piran je vjerojatno dospio zbog trgovanja. Kasnije se tamo zaposlio kao javni bilježnik za otkup soli. Majka Caterina Zangrando bila je izdanak jedne od najstarijih plemićkih obitelji u Piranu. Giuseppe je svoje glazbeno školovanje započeo u rodnom Piranu u oratorijanskoj školi filipina, a kasnije nastavio u susjednom Kopru u *Collegio dei padri delle scuole Pie*. Vjerojatno je pohađao i piransku akademiju *I virtuosi*, koja je okupljala sve obrazovane građane Pirana, koji su na svojim susretima raspravljali o glazbi, umjetnosti i književnosti. Očeva želja bila je da se sin posveti svećeničkom pozivu, ali Giuseppeova nemirna priroda tjerala ga je u drugom smjeru. Kao šesnaestogodišnjak se 1708. godine upisao na Pravni fakultet u talijanskoj Padovi. Nakon neugodnosti zbog vjenčanja s biskupovom nećakinjom morao je napustiti Padovu. Pobjegao je u Assisi i u tamošnjem samostanu intenzivno studirao violinu i osnove kompozicije te istraživao zakone akustike.

Duska Žitko

*El Tartini
in piassa*

Naslovna stranica monografije D. Žitko *El Tartini in piassa* (Tartini je rođen u Piranu).

Tartinijeva violina

Poznato je i da je svirao u raznim kazališnim orkestrima i nastupao kao solist. Svoje violinističke vještine unaprijeđivao je od 1714. godine sviranjem u orkestru opere u Anconi. Godine 1721. postao je prva violina – maestro u kapeli bazilike sv. Antuna u Padovi. Od 1723. do 1726. godine gostovao je u Pragu, a 1728. godine u Padovi je ustanovio vlastitu školu za violinu - *La scuola delle nazioni/Škola naroda*. Iz nje su proizašli mnogi važni violinisti tadašnjeg vremena, te je zato dobio nadimak *Il maestro delle nazioni/Maestro naroda*. Proširio je violinску tehniku: koristio je deblje žice, duže gudalo, upotpunio tehniku lijeve ruke i izumio tzv. diferencijalni ton.¹ Stvarao je instrumentalnu glazbu i njegov opus

¹ Kombinacijski ton, koji se čuje uz različite frekvencije dvaju tonova, npr. kad odzvanjaju $c^2 = 517$ Hz i $g^2 = 775$ Hz možemo čuti i g^2-c^2 , tj. ton $c^1 = 258$ Hz.

broji oko 130 solističkih *koncerata*, najviše za violinu, i oko 200 *sonata* za violinu. Od njih je svakako najpoznatija *Đavolji triler* (1713.; današnji oblik dao joj je poznati virtuoz Fritz Kreisler, 1875.-1962.).² Među njima je i 50 *trio sonata*. Pisao je i rasprave o akustičkim pitanjima (npr. *Traktat o glazbi*, 1754.) i dr.

Godine 2019. u Piranu je izdana monografija Duške Žitko koja opisuje Tartinija i njegov rodni Piran u drugoj polovici 19. stoljeća te pripreme na najveći događaj u povijesti Pirana, otvaranje spomenika Tartiniju 1896. godine, i to na slovenskom, engleskom i talijanskom jeziku. Naslov knjige inspiriran je poznatim pokličem brojnih ponosnih Pirančana u vrijeme tog svečanog događaja. Predstavljanje knjige bilo je simbolički postavljeno na Tartinijevom trgu i u njegovoj rodnoj kući. Danas je u njoj sjedište *Udruženja* odnosno *Samoupravne zajednice Talijana G. Tartini* sa stalnom muzejskom zbirkom *Pomorskog muzeja »S. Mašera«*; sve zajedno sačinjava veliki spomen Tartiniju u malom i drevnom pomorskom gradu Piranu. Priča o spomeniku, koju je u knjizi *El Tartini in piassa* opisala Duška Žitko, čita se kao napeti roman, pun detalja iz tadašnjih vremena. Pirančani i s njima sav slovenski narod brojnim kulturnim događajima u 2020. godini slave 250. godišnjicu smrti svojeg najslavnijeg građana Giuseppea Tartinija koji se radosno smiješi na spomeniku, držeći u ruci violinu i gudalo. Godine 1896. od bronce ga je napravio venecijanski kipar i profesor s tamošnje *Akademije lijepih umjetnosti*. Antonio Dal Zotto (1852.-1918.) bio je profinjen i osjećajan umjetnik, koji je bio dobro upoznat s Tartinijem i svjestan da mora Piranu uručiti svoje najbolje djelo. Baš zato je 2. kolovoza 1896. godine ponosno stao pred spomenik na novom trgu, danas poznatom kao Tartinijev trg, koji je još dvije godine

² *Sonata* u g-molu iz godine 1713.

prije toga bio piranski mandrač.³ Tadašnje podizanje spomenika je za Piran bio važan povijesni događaj, obavijen posebnom atmosferom i čežnjom. Potreslo je višenacionalnu istarsku scenu još u vrijeme austrijske vladavine, u ime talijanstva, koje je bilo posebno živahno u urbanim sredinama. Sam događaj bio je kolektivno odavanje počasti najuglednijem Pirančanu, »učitelju naroda,« koji je sa svojim opusom još prije prvih naznaka nacionalizma postao jednom od univerzalnih ikona glazbe. Autorica D. Žitko je povjesničarka umjetnosti, muzejska savjetnica u *Pomorskom muzeju »S. Mašera«* Piran, u kojem je zbrinuta Tartinijeva ostavština i njegova violina, koju posjetioci mogu razgledati u muzejskoj zbirci u njegovoj rodnoj kući. Autorica dalje piše o baštini G. Tartinija. Čitaocce upoznava sa stvaralačkim i strašću nabijenim razdobljem kraja 19. stoljeća u Istri. Knjiga je ujedno posvećena i slavnim dirigentu i skladatelju Claudiu Scimoneu (1934-2018), osnivaču i doživotnom umjetničkom vođi poznatih *I solisti Veneti/Venecijanskih solista*, ust. 1959., jer su on i njegov ansambl gajili poseban odnos prema Tartiniju, kako kaže Žitkova, i to još od njihovog prvog koncerta (29. listopada 1959.), kad su izvodili prvi od šest Tartinijevih *Koncerata za violinu D 85* (1725-35.). Do tada su bila poznata samo poneka Tartinijeva djela, a Scimone i njegov slavni orkestar neprestano su svirali njegovu glazbu. Svake godine priredili bi i koncert neizdanih rukopisa Tartinijevih djela u ž. c. sv. Katarine u Padovi. Godine 2016. odazvali su se pozivu piranskog *Festivala Tartini, Zajednice Talijana G. Tartinija Piran, Pomorskog muzeja »S. Mašera«* iz Pirana i piranske *Općine* i održali svečani koncert povodom 120. godišnjice podizanja spomenika G. Tartiniju.

Tartinijev lik prikazan na kipu očito je

Spomen ploča u crkvi sv. Katarine u Padovi, gdje je G. Tartini pokopan.

s jednog od umjetnikovih koncerata, gdje se njegov glavni akter (Tartini), zadovoljan i obuzet upravo odsviranom skladbom blago klanja publici koja plješće. Spomenik dominira na današnjem središnjem piranskom trgu, Tartinijevom trgu, što zbog dobro odabrane lokacije, što zbog svojih monumentalnih dimenzija. Visok je 2,45 m, znači u natprirodnoj veličini, i stoji na 4,22 m visokom postolju. Ono je sastavljeno od dva dijela: od kvadratnog kamenog podesta, ograđenog kovanom željeznom ogradom, koju na uglovima drže kameni stupovi, i od kamenog, klesanog uspravnog dijela, koji je na uglovima ukrašen volutama,⁴ akantovim⁵ lišćem i ostalim neobaroknim ukrasima. Na prednjoj strani stoji natpis: *A GIUSEPPE TARTINI L'ISTRIA MDCCCLXXXVI* (1896). Spomenik u cjelini stvara utisak dominantne, zaigrane lakoće koja od kovane ograde pune polukružnih, zakrivljenih i spiralnih linija prelazi preko mekano modeliranih kamenih ukrasa do brončanog kipa. G. Tartini prikazan je u baroknom stilu, duge, na zatiljku vezane kose, sa šalom oko vrata, u bogato ukrašenom tri-

⁴ Spiralno zavijen arhitektonski element.

⁵ Ukras na vrhu korinstkih i rimskih stupova u obliku lista ukrasne biljke sa širokim nazubljenim listovima.

³ Mandrač: unutarnja luka za jedrilice i ribarske čamce koja se obično nalazila van gradskih zidina.

četvrt-kaputu i hlačama do koljena, tako da do izražaja dolaze atletske listove koje je Tartini razvio mačevanjem. Spomenik nas poziva da prošetamo oko njega i time se oko nas vrti arhitektura koja uokviruje trg. Tako se kao u vrtlogu sa spomenikom u središtu oko nas zavrti čitav grad. Kao što je napisala dr. Sonja Žitko: »Svojom ugodnom teatralnošću rokoko-figure pretvara trg u kazalište, a sebe u glumca na bini – iluzija koju je bio sposoban stvoriti zreli kasni historicizam.« Spomenik pomoću domišljatog pozicioniranja dominira trgom i povezuje ga s kompleksom ž. c. sv. Jurja, koja inače dominira gradom. Godine 2016. kip je restauriran zajedno s postoljem i ogradom.

Pomoću te knjige, već druge koju je inspirirao veliki piranski glazbenik,⁶ Pomorski muzej »S. Mašera«, kao čuvar Tartinijevе baštine u Piranu, nastavlja interdisciplinarno i multidisciplinarno popularizirati Tartinijev lik i opus te sve one koji su mu znali i još uvijek znaju pri-

mjereno odati počast i u takva nastojanja uključiti cijelu zajednicu. Događaji i obilježavanja se 2020. godine nastavljaju, ne samo u Piranu. Tom prilikom izašla je i programska knjižica, jer u razdoblju od 5. veljače 2020. do 12. veljače 2021. možemo nabrojati više od 50 događaja, između ostalog i međunarodni muzikološki simpozij (Ljubljana-Piran, 16.-17. studeni 2020.) pod naslovom *Tartinijeva glazba i glazbena teorija u lokalnim i europskim okvirima*. Spomenuta knjiga je i likovno bogato opremljena. Počinje uvodnim (dvjema) posvetama C. Scimoneu i spomeniku (G. Tartiniju i A. d. Zotto), nastavlja piranskim ponosom (Franco Juri), uvodom (D. Žitko), Tartinijevim trgom, uvjetima u drugoj polovici 19. st., vodi nas od mandrača do Tartinijevog trga, opisuje mentalitet od 1888. do 1893. godine, događanja od 1894. do 1895. godine, otkrivanje Tartinijevog kipa u Piranu 2. kolovoza 1896., spominje A. d. Zotta, konzervatorski plan, izložbe, novinske članke i završava popisom odnosno informacijama o objavljenim fotografijama i literaturi. Ona je još jedan primjeran proizvod domaće, slovenske povijesti umjetnosti, ovog puta vezane uz glazbu, koji ponovno upozorava na vezu između dvije znanstvene i umjetničke discipline i svakako je mnogo više od jednostavne popularizacije i afirmacije domaće, tj. slovenske prirodne i kulturne baštine.

⁶ Žitko D., *G. TARTINI 1692-1770* (Piran, 2017-2018).